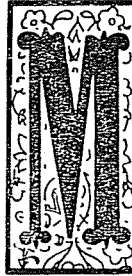

Nesriyat Tenkid Tehnik

MUSTAFA FAYDA

İSLAM'DA FIKHİ MEZHEPLER TARİHİ

ISIRLI âlim Muhammed Ebû Zehra tarafından yazılmış olan **İslâmda Fıkhi Mezhepler Tarihi**, türkçemize terceme edilerek neşredilmeye başlanmıştır. Dört cild halinde tamamlanacağı bildirilen bu eserin neşredilen birinci cildi şu bahisleri içine almaktadır:

Sunarken. Önsöz, Giriş, Peygamber Devrinde İctihad, Sahabe Devrinde İctihad, Tabiin Devrinde İctihad, Müctehid İmamlar Devrinde İctihad, Şia ve Haricilerde Fıkıh, Siyasî Fırkalar, İtikadî Fırkalar, Mezhepler Arasındaki İhtilâf ve Sebepleri, Mezhepler Arasındaki İhtilâfın Tesirleri, İslâmî Hükümlerin Amaçları, İslâmın Gözettiği Maslahatlar, Güçlüğü Kaldırılması, İctihad, İctihadın Dereceleri ve Müctehidlerin Tabakaları, Fetva Verme ve Müftide Aranan Şartlar.

Usulu Fıkıh ve Fıkıh tarihi bakımından önemli bazı bölümlerin incelendiği bu cildten sonra, diğer cildlerde, Fıkhi mezheb imamlarının şahsiyeti ve kurdukları mezheplerin hususiyetleri şu sıra ile anlatılmaktadır:

II. Cild: İmam Zeyd, İmam Cafer, İmam Ebu Hanife ve Mezhepleri,

III. Cild: İmam Malik, İmam Şafii, İmam Ahmed b. Hanbel ve Mezhepleri,

IV. Cild: Davud-u Zahirî, İbni Hazm, Zâhiri Mezhebi, İbni Teymiyye ve Fıkhi görüşleri.

Müellif, önsözde sekiz Fıkıh imamının herbirisi hakkında ayrı ayrı birer eser yazdığını; ancak bu sekiz cildlik eserin, İslâm Hukuku üzerinde ihtisas yapanların dışındaki okuyuculara ağır geldiğini bildirmektedir. Dolayısıyla, bu kitapların daha kolay okunması ve umumî kültür sahibi olmak isteyenlerin faydalanabilmesi için özetlenerek bir tek cild haline getirildiğini söylemektedir. Yazar yine önsözde, kitabın muhteviyatı ile alakalı olan şu hususlara da temas etmektedir: "Bu eserde geçen sekiz imamı ve onların mezheplerini, fazla teferruata girmeksizin ele alıp inceledik.

"Bu imamlardan ikisi, Zeyd ve Cafer es-Sadık, Şia imamları olup Peygamber (S. A) in Ehl-i Beyt'ine mensupturlar. Fazilet ve şöretleri herkesce bilinmektedir. Bazı din kardeşlerimi-

zin bunları aşırı derecede kutsallaştırılmaları, onların şerefini aşağı düşürmez. Fakat bu durum karşısında bizim, müslümanların kalblerini birleştirmeye vesile olacak bir şekilde bu iki imamın hal tercümelerini yazıp mezheplerini inceleyerek bunlarla ilgili yanlış kanaatleri gidermemiz gerekmektedir.

"Bu ünlü fıkıh imamlarını ve onların mezheplerini geniş bir şekilde öğrenmek isteyenler o se-kiz cildlik eserimizi, özet halinde öğrenmek isteyenler de bu kitabımızı okuyabilirler."

Giriş kısmında, Kur'an ve Sunnet'in İslam Hukuku'nun esas kaynağını teşkil ettiği, Kur'an nasslarının, meselelerin esasına taalluk ettiği, sünnetin ise bu esaslara ve onlara ait teferruatı açıkladığı anlatılmaktadır. Akıl ve nakil münasebetleri ele alınarak İslam Hukuku'nda içtihadın, tarihi seyir içerisinde şu dört devreye ayrıldığı bildirilmektedir:

I — Peygamberin Devrinde ki İctihad,

II — Sahâbilerin Devrindeki İctihad,

III — Tabiîn'in Devrindeki İctihad,

IV — Müctehid İmanların Devrindeki İctihad.

Bu dört devre ayrı ayrı ele alınarak incelenmekte, bilhassa Sahâbi ve Tabiîn devirleri hakkında ilgi çekici açıklamalar yapılmaktadır. Sahâbe ve Tabiîn'in içtihad konusundaki farklı metod anlayışları misalleri ile ortaya konulmaktadır. Bu farklı anlayış neticesinde: 1 — Re'y'e dayanan Fıkıh; 2 — Hadis'e dayanan Fıkıh olmak üzere iki çeşit Fıkıh ekolünün doğduğu ve bunların taraftarları ele alınarak İslam Hukuku'nun Sahâbe ve Tabiîn devrinde geçirdiği safahât gösterilmektedir.

MÜCTEHİD İmanlar Devrinde İctihad bölümünde, Tabi-i Tabiîn'den olan birçok zevatın zamanında, fikhî mezheplerin kurulmaya başlandığı, bunların, meşhur, âhâd, mürsel hâdisleri esas almaları, re'ye verdikleri değer gibi

meseleler ele alınarak iki farklı fıkıh ekolünün farkları anlatılmaktadır. Meydana gelen Irak ve Medine ekollerinin farklı anlayışları şu dört hususta toplanmaktadır:

I — Medineliler Ebu Berk, Ömer ve Osman (R. A.)'in hüküm ve fetvâlarına, ayrıca Zeyd b. Sabit ve Aişe (R. A.)'in fetvâları ile Ebu Hüreyre ve Ebu Said el-Hudri gibi sahâbilerin rivayetlerine sahiptiler. Iraklılar ise Abdullah b. Mes'ud'un hadis ve fetvâlarına, Ali b. Ebi Talib ve Ebu Mûsâ el-Eş'arî'nin fetvâ ve hükümlerine malik idiler.

II — Medineliler daha çok Hadis kaynaklarına sahip idiler.

III — Tabîlerin fetvâları, Medine'deki müctehidlerin yanında büyük bir mevkiî işgal ediyordu. Irak fıkıhında Tabîlerin re'ylere böyle bir mevkiî işgal etmiyordu.

IV — Irak'ta re'y kıyasa dayanıyordu; Hicaz'da ise re'y maslahata dayanıyordu.

"Şia ve Haricilerde Fıkıh" bölümünde, Ehl-i Sünnet anlayışı dışındaki mevcut siyasi ve itikadi mezheplerin kısa bir sıralaması yapılarak bunlardan fikhî görüşü olanlar hakkında bilgi verilmektedir.

Daha sonra mezhepler arası ihtilâfın tesirleri ve müctehidlerin kendi anlayış ve içtihadları hakkındaki fikirler şu şekilde belirtilmektedir: "İslam büyükleri, geçmişte ve halihazırda hiçbir zaman kendi sözlerinin din olduğunu, kayıtsız şartsız bunlara uyulması gerektiğini söylememiştir. Hattâ onlar, müslümanları hakka götüren delili araştırmaya davet etmişlerdir. Meselâ Büyük İmam Ebu Hanîfe, " Bu bizim ulaştığımız en iyi neticedir. Kim bundan hayırlısını bulursa ona uysun" demiştir.

Daha sonra müctehidleri taklid etme zarureti sebepleri ele alınmaktadır. İctihad kapısının açık olduğunu, "... çünkü insan akli hiçbir zaman düşünmekten men..." edilemeyeceğini ve yeni hayat şartlarının belirli bir hükme bağlanmasını zaruretinin de içtihad kapısının açık tutulmasını intaç ettiğini

bildiren müellif, bu arada içtihad kapısını kapatmanın verdiği zarar kadar, içtihad yapmaya gerekli salâhiyeti olmyanların da içtihad yapmalarının İslâmiyete zarar vereceğine dikkati çekmektedir.

BUNUN için bir müctehidde bulunması gereken şartların tesbit edilmesine işaret eden Ebu Zehra, müctehid olacak bir kimsenin her şeyden önce İslam Dininin umumî amaçlarını iyice anlamalıdır, diyerek bu bahse uzun bir yer ayırmıştır. Bu bölümde İslam'ın gözettiği maslahatlar ve bunların dereceleri, Tekliflerde bulunan maslahatlar ve çeşitleri, güçlüğün kaldırılması gibi hususlar anlatılmıştır.

İctihadın tarifi ile başlayan yeni bölümde, içtihadın çeşitleri, şartları ve müctehidleri aranacak vasıflar sıralanmaktadır. Bütün bu şartları haiz olan kimselerin müctehid olabileceği, bunların dışındakilerin ise İslam hakkında söz söylemeye hakları olmadığı ısrarla belirtilmiştir.

Kitabın son bölümü, ifta (Fetva Verme) ve Müfti'de aranılan şartlara tahsis edilmiştir. İctihad ile fetva vermenin farklı şeyler olduğunu anlatmakla başlayan bu son bölümde, bir kimsenin her hangi bir meselede fetvâ verebilmesi için gerekli olan şartlar sıralanmaktadır. Bütün bu şartları haiz olan kimselerin müctehid olabileceği, bunların dışındakilerin ise İslam hakkında söz söylemeye hakları olmadığı ısrarla belirtilmiştir.

Güzel bir türçe ile Abdülkadir Şener tarafından dilimize tercüme edilen bu eseri ilgililere tavsiye ederken, diğer cildlerin de en kısa zamanda neşredilmesini temenni ederiz.

İslam'da Fikhî Mezhepler Tarihi, Muhammed Ebu Zehra. (Mütercim: Abdülkadir Şener) Ayyıldız Matbaası, Ankara 1968, IV + 168 sayfa, fiyatı: 8 TL.